

Project '242'

De genese van dit (nog onvoltooide) werk ligt ongeveer een halve eeuw achter ons en dat waren met name de feitelijke fouten en (vooral) de reusachtige omissies in het collectief geheugen en de gedrukte werken tot ca. 1980!

Enkele voorbeelden:

*Onze overigens zeer aimabele oud-professor Reginald de Schrijver (1932 – 2012), schitterend lesgever, vestimentair en in zijn optreden een Britse gentleman, doctor in de geschiedenis. In de **Standaard Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog**, dl. VII (**Terugblik en gevolgen**), p. 106, uit 1970 schrijft hij dat er vanaf 1948 geen doodvonnissen meer werden uitgevoerd in België: manifest onjuist.

*Luc Schepens (1936-1986), doctor in de geschiedenis, etc. in zijn boek (uit 1985) over **Brugge in de Eerste en de Tweede Wereldoorlog** (p. 320) vermeldt voor Kortrijk één terechtstelling in Kortrijk, terwijl dat er vier waren.

*Het boek van Sabine Deboosere uit 1990 over **Mechelen in de Tweede Wereldoorlog** rammelt langs vele kanten en over de gefusilleerden in haar stad (p. 119) klopt beslist niet alles! Zo laat zij de zgn. 'beulen van Breendonk' terechtstellen in het fort van Walem. Dat is wel even het opzet geweest maar uiteindelijk werd het de kazerne Delobbe (het oude dominicanenklooster), langs de ring.

*Majoor Willy J.D. van Geet schrijft in zijn boek uit 1978, **De Gendarmerie te Antwerpen 1830-1977** (p. 174), dat er in de Scheldestad tussen 10 februari 1945 en 9 augustus 1950 in totaal 25 executies zijn uitgevoerd. Dat is er één te weinig...

*Zelfs de zgn. 'moniteur van het Vlaams-nationalisme', het Antwerps weekblad *ǀ Pallieterke*, schreef in zijn nummer van 22 september 1977, op de eerste pagina nog wel: 'Hebben wij na 1944 immers niet honderden en honderden zwarte "landverraders" ter dood veroordeeld en er welgeteld 212 geëxecuteerd?' Dat zijn er dus dertig te weinig!

*Datzelfde blad had er elf jaar later, op 16 januari 1986, toch nog een paar tientallen bij gevonden en kwam nu uit op 244: helaas minstens twee te veel.

*Op 23 oktober 1984 schreef de *Gazet van Antwerpen* (p. 3) dat er bij de 242 terechtgestelden tien vrouwen waren. Manifest onwaar: het waren er vier.

In de jaren '70 en het begin van het volgend decennium waren er diverse lijsten van gefusilleerden in omloop, meestal in kringen van oud-collaborateurs. We vermelden pro memorie die van Jan Vincx en Marcel van Roost en de lijsten gepubliceerd in het oud-Oostfrontersblad *Berkenkruis*. Maar het klungelig dieptepunt werd bereikt door *De Vlaams Nationalist* van april 1980, het toenmalig maandblad van het Vlaams Blok – tot grote woede van voorzitter overigens. Dat soort lijsten maakte trouwens wat graag een onderscheid tussen Vlamingen en Walen. Maar dat kan slechts bij benadering gebeuren en hangt af van de arbitraire criteria die men aanlegt. Is een Vlaming iemand die 'Vlaanderen' geboren is of daar alleen maar woont, of die voor een 'Vlaamse' krijgsraad veroordeeld wordt, of die in het Nederlands gevonnist wordt? Er is toch wel een stel 'geografische' Vlamingen in Waalse arrondissementen (in het Frans) veroordeeld en geëxecuteerd. En wat met die politieman uit Komen die voor de Brugse Krijgsraad de behandeling van zijn zaak in het Frans vraagt en bekomt: is dat een Vlaming of een Waal? Wat waren trouwens anno 1944-1950 de grenzen van Vlaanderen of Wallonië? Herinneren we eraan dat de taalgrens – die overigens geen

staatsgrens is – pas werd vastgelegd in 1962. Om maar te zwijgen van Brussel dat pas sinds 1989 een gewest is...

In de feiten kwam (en komt?) het erop neer dat – zelfs stamboekflaminganten! – voor de vuist weg en met de nodige verontwaardiging best een vijftal namen kunnen citeren van 'zwarten' die het slachtoffer werden van de Belgische repressie, waarmee het meestal stopt. Het zijn immers zo goed als altijd dezelfde namen die vallen: Borms, Laplasse, Vindevogel, Brouns... Zelden of nooit hoorden of horen we iets over Franstaligen, terwijl die toch de meerderheid uitmaken van de lijst! Maar wie waren dat dan? Het bleek onmogelijk om daar een halve eeuw geleden achter te komen: het ministerie van Justitie bleef doodstil en op een parlementaire vraag kwam een nietszeggend antwoord. Dat maakte mij boos en nieuwsgierig. En is dat laatste geen noodzakelijke kwaliteit voor een historicus?

Daardoor werd dit in eerste aanleg en grote hoofdzaak een persstudie. Of juist: een studie in hoofdzaak gebaseerd op wat in de contemporaine pers te vinden was. Kranten zijn immers het eerste kladje van de historiografie: als we erin slagen feiten en duiding van elkaar gescheiden te houden en in staat zijn het verschil aan te voelen tussen het knip- en plakwerk met een officieel communiqué en de verslaggeving van een reporter ter plaatse, vormt de pers best een waardevolle bron, al is kritische zin en voorzichtigheid uiteraard altijd geboden. Wij hebben ons systematisch onderzoek van het bronnenmateriaal dus uitdrukkelijk beperkt tot de gedrukte bronnen: dat is hoofdzakelijk een representatief staal van de landelijke en regionale pers van die tijd, aangevuld met contemporaine publicaties en ondertussen verschenen studies van allerlei omvang en uiteenlopende waarde. Een overzichtswerk als het onze is daardoor haast per definitie en onvermijdelijk in grote hoofdzaak een compilatiewerk. Het was immers materieel ondoenbaar van 'alle' strafdossiers te doorploegen, ook al niet omdat de faciliteiten die de met mondjesmaat en slechts occasioneel getolereerde onderzoeker ter beschikking staan (vroeger het Krijgsauditoraat en thans de Rijksarchieven in de provincies) niet steeds bijzonder klantvriendelijk waren.

Tegelijk willen we wijzen op het vrij fragmentarisch en toegespitst karakter van deze studie: het is geen overzichtswerk van de repressie in België na WO II, zelfs niet van het juridisch probleem de doodstraf (in ruime zin) in die periode. Wij beperken ons tot de inventarisatie van de voltrekking ervan, tussen november 1944 en augustus 1950 zoals die toen in een bepaalde context, om bepaalde redenen en op een bepaalde wijze plaatsgreep. Ons in beginsel erg bescheiden opzet was en is steeds gebleven het ter beschikking stellen aan een ruim publiek van een zo correct mogelijke lijst van de personen die deze hoogste straf ondergingen. Toch zal door de aangehouden chronologische behandeling zich voor de lezer – naar wij hopen – een patroon aftekenen, dat de baanbrekende studie van Luc Huysse en Steven Dhondt uit 1991 (in 2020 herzien en uitgebreid) bevestigt en concretiseert.

De fameuze wet op de privacy noopt blijkbaar sommige (vooral jonge) collega's ertoe hun bronnen te anonimiseren. Maar wat is dan de waarde van zo'n publicatie? Hoe kunnen zij door andere vorsers gecontroleerd worden? Eigenlijk houden zij enkel nog het gezagsargument over: we moeten zomaar geloven in hun eerlijke en correcte weergave. En dan vinden we nu net iets te veel gevraagd, met excuus voor het cynisme

dat ons in de loop der jaren is komen aanwaaien... Nemen we **Voor Vlaanderen, volk en Führer** van Aline Sax (uit 2012) als voorbeeld: zelfs als het over Meensel-Kiezegem gaat wordt de naam van het dorp niet genoemd en wordt daar ene Gaston M. ten tonele gevoerd terwijl iedereen die de materie zelfs maar een heel klein beetje kent, weet dat het om de familie Merckx gaat! Ik hou niet van initialen in historisch werk en ik doe daar niet aan mee... Het volstaat bovendien om even kennis te maken met de naoorlogse pers, zowel de landelijke als de regionale, zowel reguliere kranten als gelegenheidsdruksels allerlei om te weten dat er toen helemaal geen rekening werd gehouden met de 'privacy' van mensen die nog leefden en dus eventueel zelf - of hun naastbestaanden - konden lezen wat over hen gedrukt stond! Volledige naam, voornaam, adres tot en met het huisnummer stonden daar zonder schroom of pudeur te lezen. En alsof men elke twijfel wilde wegnemen, werd af en toe ook nog even de bijnaam van de persoon in kwestie vermeld! Sta me dus toe het vandaag licht hypocriet te vinden om 80 jaar na de feiten dan plots de prinses op de erwt concurrentie te willen aandoen...